

اقتصاد مقاومتی؛ نسخه حیاتی در ۱۴۰۵

شعار امسال در شرایطی حول اقتصاد مقاومتی تعریف شده که از یک سو نیاز مبرم به اصلاحات اقتصادی به وجود آمده و از سوی دیگر فرصت های منحصر به فردی برای بازگشت به زنجیره اقتصاد جهانی پدیدار شده است

واردات در حال افزایش است؛ به بیان دیگر، ترکیب تجارت خارجی ایران بیشتر بر صادرات مواد خام و کالاهای با ارزش افزوده پایین و واردات کالاهای سرمایه ای و فناوری محور استوار شده است.

جزئیات یک طرح سه لایه در راستای بازگشت به اقتصاد جهانی
با این اوصاف، اقتصاد ایران در سال های اخیر با چالش مهم چگونگی بازگشت به زنجیره جهانی اقتصاد روبه رو بوده است. همان چالشی که در اثر تحریم ها ایجاد شده بود.

اما جنگ کنونی، در کنار همه تبعات منفی خود، زوایای جدیدی پیش روی اقتصاد ایران پدیدار کرده است. با به کارگیری راهبرد اقتصاد مقاومتی مبتنی بر درون زایی و برون گرایی، می توان بخش مهمی از کارکرد تحریم ها را در سطوح خرد و کلان تحت تأثیر قرار داد.

در این باره بایک نگاه داری، رئیس مرکز پژوهش های مجلس، در یادداشتی به واقعیت های جدید در تنگه هرمز اشاره کرده است. به گفته او، این تنگه در آینده نه صرفاً ابزار واکنش، بلکه می تواند به اهرمی فعال در ساختار حکمرانی اقتصادی - سیاسی ایران تبدیل شود. وی گفته است: حرف جدید این است که ایران جریان انرژی جهان را (با بستن این تنگه) قطع نمی کند، بلکه امنیت این جریان را به امنیت اقتصاد خود گرم می زند. عبور از آداننه از تنگه هرمز دیگر یک حق ذاتی و بی قید و شرط برای بازیگران متخاصم نیست، بلکه یک «امتیاز مشروط» است که در ازای رفع کامل تحریم ها و به رسمیت شناختن حق تجارت آزاد ایران اعطای می شود. ایران تهدید نظامی را به یک معماری جدید حقوقی تبدیل می کند تا هزینه تحریم اقتصادی ایران، به طور خود کار به هزینه تحریم کردن انرژی کشور های فرامنطقه ای تحمیل کننده تحریم اقتصادی بر ایران تبدیل شود. وی بایان این که ذات خود ایدیه، طراحی و استقرار یک «رژیم حقوقی جدید» برای تنگه هرمز در نظم پس از جنگ است، افزوده است: هشته مر کزی این طرح، ایجاد سازو کاری شبیه به کنوانسیون مونترو (۱۹۳۶) با مختصات بومی خلیج فارس است که می توان آن را «کنوانسیون هرمز» نامید. ذات این ایده دارای سه لایه در هم تنیده است: نخست، لایه حقوقی - امنیتی که در آن حق عبور ناوگان نظامی قدرت های فرامنطقه ای به شدت محدود و قانونمند شده و د کترین «امنیت در برابر امنیت» و «تجارت آزاد در برابر تجارت آزاد» به عنوان شرط بنیادین ناوبری آزاد تثبیت می گردد؛ به این معنا که تا زمانی که ایران تحت محاصره اقتصادی است، حق برخورداری از مزایای عبور بی ضریبات انرژی برای کشورهای مشارکت کننده در این محاصره به حالت تعلیق در می آید. دوم، لایه ژئواکونومیک وحل «معمای عمان» است؛ ذات ایدیه در این جا پیشنهاد تشکیل یک «کنسر سیوم مشترک مدیریت و امنیت آره» با مشارکت کشورهای ساحلی (مشخصاً ایران و عمان) است تا با وضع عوارض ناوبری حق بیمه عبور امن و تقسیم منافع آن، شرکای منطقه ای در این نظم جدید ذی نفع شوند و احتمال ایجاد اجماع علیه ایران از بین برود. و سوم، لایه اجرایی است که شامل ایجاد یک «رکپدر سبز مشروط» برای کشورهای همسوی شود تا بپویایی دیپلماسی انرژی حفظ شود.

در نهایت ذات این ایده، ترجمه قدرت سخت و دستاوردهای میدانی مقاومت، به یک سند معتبر و الزام آور در حقوق بین الملل است تا از این طریق، تضمین رفع تحریم ها نه روی کاغذ مذاکرات، بلکه در گلوگاه فیزیکی اقتصاد جهان و در کف آب های خلیج فارس مستقر شود.

باید توجه داشت در کنار این طرح، ایجاد محدودیت برای پترو دلار (تجارت نفتی خلیج فارس با زرهایی غیر از دلار و به خصوص یوآن و ریال) از دیگر طرح هایی است که تا کنون مطرح شده و می تواند ضمن پاسخ اقتصادی به تجاوزات آمریکا، از مسیر گسترش ارزش های دیگر همسویا اقتصاد ایران، منجر به تسهیل کانال های مالی کشور ما شود.

چنین اقداماتی که افزایش وزن ژئوپلیتیک اقتصاد ایران را دنبال می کند، از یک سو می تواند فرصت هایی برای گسترش تجارت با کشورهای همسایه و تقویت پیوندهای اقتصادی منطقه ای ایجاد کند و از سوی دیگر امکان تعامل مؤثر تر با شرکای دوست در اقتصاد جهانی را فراهم آورد. افزایش نقش ایران در مسیر های ترانزیتی و زنجیره های تأمین جهانی، به تدریج جایگاه کشور را در زنجیره ارزش بین المللی نیز ارتقا می دهد و به متنوع سازی منابع درآمدی و کاهش آسیب پذیری در برابر محدودیت های مالی و تجاری خواهد انجامید. در مجموع، انتخاب شعار اقتصاد مقاومتی در سایه وحدت ملی و امنیت ملی را می توان پاسخی به شرایط خاص اقتصاد ایران در مقطع کنونی دانست. تجربه سال های اخیر نشان داده است که اقتصاد کشور در برابر شوک های بیرونی نیازمند تقویت همزمان تاب آوری داخلی و گسترش پیوند با اقتصاد جهانی است. از یک سو، اصلاحات ساختاری در نظام مالی، انرژی و ساختار تولید برای افزایش مقاومت اقتصاد ضروری است و از سوی دیگر، بهره گیری از ظرفیت های ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک کشور - از جمله نقش ایران در مسیر های انرژی و ترانزیت منطقه - می تواند زمینه بازگشت تدریجی اقتصاد ایران به زنجیره های ارزش جهانی را فراهم کند. ترکیب این دو مسیر، یعنی تقویت توان درونی اقتصاد و گسترش تعاملات خارجی، همان راهبردی است که می تواند اقتصاد ایران را در شرایط پرریسک کنونی به سمت ثبات و رشد پایدار هدایت کند.

کلیدی استوار است: تاب آوری و پایداری.

تاب آوری اقتصادی به توانایی یک اقتصاد برای تحمل شوک ها و کاهش آسیب پذیری در برابر تکانه های بیرونی اشاره دارد. اقتصادی که از سطح بالاتری از تاب آوری برخوردار است، می تواند نوسانات شدید قیمت ها، اختلال در تجارت یا محدودیت های مالی را با هزینه کمتری مدیریت کند.

در مقابل، پایداری اقتصادی به ظرفیت اقتصاد برای سازگاری با شرایط جدید و بازگشت سریع به مسیر تعادل مربوط می شود. در این معنا، اقتصادی پایدار است که بتواند مسیرهای تجاری خود را متنوع کند، بازارهای جدید بیابد و پس از مواجهه با تکانه ها، ظرفیت های تولیدی خود را سریع تر بازسازی کند. ترکیب این دو ویژگی، یعنی تاب آوری و پایداری، اساس شکل گیری یک اقتصاد مقاوم را تشکیل می دهد.

به عنوان مثال در خصوص اقتصاد ایران، پس از شدت یابی تحریم ها، اگر چه تا حدی کشور ما توانست شوک ناشی از آن را با دورزدن تحریم های نفتی (نظیر بازسازی نفت با استفاده از صادرات نفت به پالایشگاه های خاص) و کاپتاتر نفت و کالا انجام دهد، اما تا کنون در استفاده و به کارگیری سیستم مالی مبتنی بر ارز های غیر از دلار به طور صریح چندان موفق نبوده است. در نتیجه در حالی که صادرات نفت ایران پیش از تشدید تحریم ها بیش از ۲.۵ میلیون بشکه در روز بود، در برخی سال ها به کمتر از یک میلیون بشکه رسید. این بدان معناست که خلأ مالی تحریم ها به عنوان یک عامل برهم زننده پایداری تجارت خارجی ایران، هنوز جبران نشده و اقتصاد به فرم نسبتاً متعادل خود در شرایط جدیدتر سیده است. مشابه این موضوع را می توان در نرخ مشارکت نیروی کار در سال های گذشته نیز بیان کرد. نرخ مشارکت اقتصادی در ایران طی سال های اخیر در حدود ۴۰ درصد باقی مانده که فاصله قابل توجهی با میانگین جهانی دارد.

کارکرد کلان تحریم ها

تشدید تحریم ها علیه اقتصاد ایران وای همه مشکلاتی که برای اقتصاد ایران در دست کرد، از منظر راهبردی موجب دور شدن ایران از زنجیره جهانی اقتصاد

بازنجیره های تأمین جهانی اقتصاد شد.

آمارهای تجاری حاکی از این است که سهم ایران از تجارت جهانی از حدود ۰/۵ درصد در اواخر دهه ۸۰ به حدود ۰/۳ درصد کاهش یافته است. همین مسئله، در کنار برخی ضعف های نهادی داخلی، مسیر طبیعی اقتصاد کشور را دچار اختلال کرد. در نتیجه، اقتصادی که قرار بود همزمان «درونزا» و «برونر» باشد، در عمل به اقتصادی تبدیل شد که از یک سو به شوک های بیرونی وابستگی بالایی دارد و از سوی دیگر ارتباط محدودی با شبکه تولید و تجارت جهانی برقرار کرده است.

یکی از نشانه های این وضعیت را می توان در ترکیب و ارزش مبادلات تجاری مشاهده کرد. آمارها نشان می دهد ارزش هر کیلوگرم کالای صادراتی ایران در سال های اخیر کاهش یافته است؛ به گونه ای که این رقم از حدود ۲/۴ دلار در سال ۱۳۸۸ (قبل از آغاز تحریم های نفتی) به حدود ۰/۲۴ دلار رسیده است. در مقابل، ارزش هر کیلوگرم کالای وارداتی از حدود ۱/۰۶ دلار به حدود ۱/۴۸ دلار افزایش یافته است. این روند نشان می دهد شکاف ارزش افزوده میان صادرات و

محمد حقگو
economice@khorasannews.com

برای سومین بار در یک دهه گذشته، شعار سال از سوی رهبر انقلاب با محوریت اقتصاد مقاومتی تعیین شد. پیشتر در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ نیز این مفهوم در قالب شعارهای «اقتصاد مقاومتی: اقدام و عمل» و «اقتصاد مقاومتی: تولید و اشتغال» مورد تأکید قرار گرفته بود. با این حال، طرح دوباره این مفهوم در شرایط کنونی - آن هم با تأکید بر «وحدت ملی و امنیت ملی» - نشان می دهد که اقتصاد مقاومتی در وضعیت فعلی کشور صرفاً یک دستورکار اقتصادی نیست، بلکه به راهبردی کلان برای مدیریت فشارهای خارجی و افزایش توان سازگاری اقتصاد ایران در شرایط جنگی و پرریسک تبدیل شده است. در چنین شرایطی، پرسش اصلی این است که اقتصاد مقاومتی دقیقاً به چه معناست و این راهبرد چرا برای اقتصاد کنونی ایران، حیاتی شده است؟

مقاومت اقتصادی زیربنای اقتصاد مقاومتی

در شرایط جنگی پایه ای ترین و اساسی ترین اقداماتی که می تواند در راستای اقتصاد مقاومتی تعریف شود، مقاومت اقتصادی است. در چنین فضایی، نیاز به ترکیبی از سیاست های اقتصادی، ظرفیت های اجتماعی و اعتماد عمومی وجود دارد.

تجربه بسیاری از کشورها نشان می دهد که در شرایط فشار اقتصادی، مشارکت اجتماعی می تواند نقش مهمی در کاهش شدت بحران ایفا کند. شکل گیری شبکه های حمایتی، هدایت کمک های مردمی به سمت اقشار آسیب پذیر و حمایت از بنگاه های کوچک و متوسط برای حفظ اشتغال، از جمله ابزارهایی است که می تواند به عبور از دوره های دشوار کمک کند. این اقدامات، در کنار سیاست های اقتصادی، به ایجاد نوعی سپهر اجتماعی در برابر شوک های اقتصادی منجر می شود.

البته لازم به موار، دشکال گیری بستری از امنیت و وحدت اجتماعی در شرایط جنگی است. همان موضوعی که در بخش دوم و سوم شعار سال به آن تصریح شده و این جاست که نقش مدیریت فضای روانی و اطلاعاتی نیز اهمیت ویژه ای پیدامی کند. اقتصاد تنها مجموعه ای از شاخص ها و اعداد نیست، بلکه به شدت تحت تأثیر انتظار و ادراک عمومی قرار دارد. اگر نااطمینانی ها تشدید شود یا تصور آینده اقتصاد تیرتر از واقعیت جلوه داده شود، حتی اصلاحات اقتصادی نیز ممکن است اثرگذاری خود را دست بدهد. بنابراین، حفظ اعتماد عمومی و مدیریت انتظارات اقتصادی در قالب مدیریت صحیح فضای رسانه ای، بخشی جدایی ناپذیر از راهبرد تقویت مقاومت اقتصادی است.

اقتصاد مقاومتی، فراتر از اصلاحات اقتصادی

با این مقدمات، باید به موضوع اصلی یعنی اقتصاد مقاومتی بازگشت؛ مفهومی که گاه به هر سیاست اصلاحی در اقتصاد اشتباه گرفته می شود. در حالی که اقتصاد مقاومتی صرفاً مجموعه ای از اصلاحات اقتصادی نیست، بلکه رویکردی است که به شدت با شرایط زمانی و مکانی اقتصاد ایران گره خورده است.

بی تردید اقتصاد مقاومتی شامل مجموعه ای از سیاست ها مانند اصلاح نظام بانکی، بهبود نظام خزانه داری دولت، هدایت اعتبار به سمت بخش های مولد، مهار فعالیت های نامولد، مدیریت نرخ ارز و رفع ناترازی های انرژی نیز می شود. اما ماهیت این مفهوم فراتر از این مجموعه سیاست هاست. این رویکرد در واقع به چگونگی سازمان دهی اقتصاد در شرایط عدم قطعیت و شوک های بیرونی اشاره دارد. اقتصادی که بتواند در چنین شرایطی فعالیت خود را ادامه دهد و در برابر تکانه ها آسیب کمتری ببیند، از سطح بالاتری از مقاومت برخوردار است.

تاب آوری و پایداری دو شاخصه مهم

تعاریف و تعابیر نسبتاً پایداری تا کنون در خصوص اقتصاد مقاومتی بیان شده است. حتی برخی، با توجه به ادبیات جهانی تاب آوری اقتصادی، اقتصاد مقاومتی را معادل آن دانسته اند. اما باید گفت اقتصاد مقاومتی چیزی فراتر از آن است. به گفته دکتر نوفرستی اقتصاددان، اقتصاد مقاومتی بر دو مفهوم

تحلیل مرتبط

فرمول جبران خسارات جنگ از تنگه هرمز؛ درآمد ۵۰ میلیارد دلاری ایران از عوارض

فعال در حوزه های فولاد، پتروشیمی، پالایش، داروسازی و صنایع زیرساختی هدف حملات قرار گرفته و متحمل آسیب هایی شده اند. مجموع ارزش این شرکت ها بالغ بر ۱۱۴ هزار میلیارد تومان برآورد می شود که نشان دهنده ابعاد قابل توجه خسارات وارده شده به بخش واقعی اقتصاد است.

رویترز: تنگه هرمز؛ اهرم ژئوپلیتیکی ایران برای جبران خسارات

در همین حال، گزارش های بین المللی از جمله تحلیل های منتشر شده توسط خبرگزاری رویترز حاکی از آن است که تنگه هرمز به عنوان گلوگاه عبور حدود ۲۰ درصد انرژی جهان، ظرفیت درآمدزایی قابل توجهی برای کشوری که کنترل آن را در اختیار دارد، ایجاد می کند. بر این اساس، روزانه حدود ۱۵۰ کشتی و نزدیک به ۲۰ میلیون بشکه نفت از این مسیر عبور می کند. محاسبات نشان می دهد که حتی اعمال عوارضی در سطح متوسط، می تواند سالانه ده ها میلیارد دلار درآمد ایجاد کند. به عنوان

در پی خسارات گسترده به صنایع کشور، سیاست اخذ عوارض از تنگه هرمز به عنوان راهکار جبران مطرح شد. به گزارش تسنیم، در پی تشدید درگیری های اخیر موسوم به «جنگ رمضان»، و وارد آمدن خسارات قابل توجه به زیرساخت های صنعتی و بنگاه های بزرگ اقتصادی کشور، رویکرد جدیدی در حوزه تأمین منابع مالی برای جبران این خسارات در حال شکل گیری است؛ رویکردی که بر استفاده از ظرفیت اهرم دری تنگه هرمز متمرکز شده است. بر اساس این سیاست، اعلام شده که جمهوری اسلامی ایران در دوره پساجنگ، جبران کامل خسارات وارده شده به صنایع و شرکت های آسیب دیده را از محل عوارض عبور و مرور در تنگه هرمز دنبال خواهد کرد؛ گذرگاهی که یکی از حیاتی ترین شریان های انتقال انرژی جهان به شمار می رود.

کدام صنایع کشور خسارت دیده اند؟

بررسی ها نشان می دهد در جریان این درگیری ها، مجموعه ای از شرکت های بزرگ

سناریوی رکود جهانی با ۱۵۰ دلاری شدن نفت

میز نفت - آکسفورد اکونومیکس گزارش داد: برای شروع رکود جهانی، قیمت نفت باید به مدت دو ماه به طور متوسط ۱۴۰ دلار در هر بشکه باشد و این موسسه پیش بینی می کند که اگر این درگیری سه ماه دیگر ادامه یابد، قیمت نفت برنت می تواند در شش ماه آینده به طور متوسط ۱۵۰ دلار باشد. قیمت نفت برنت از زمان شروع جنگ بیش از ۶۰ درصد افزایش یافته است. آژانس بین المللی انرژی به تازگی بزرگترین کاهش ذخایر اضطراری در تاریخ ۵۲ ساله خود را هماهنگ کرده و ۴۰۰ میلیون بشکه آزاد کرده است. این کافی نبوده است. ۸۰ درصد از واردات نفت آسیا از تنگه هرمز عبور می کند. ویتنام کمتر از ۲۰ روز ذخیره دارد. آلمان، بریتانیا و ایتالیا با بالاترین میزان رکود در اروپا روبه روهستند. بانک مرکزی اروپا در حال حاضر کاهش نرخ بهره را به تعویق انداخته و پیش بینی تورم خود را افزایش داده است.

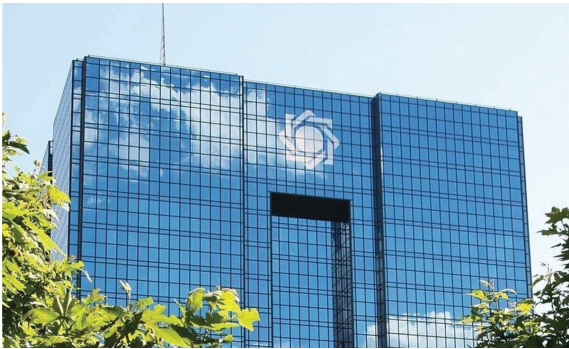
اعتراف شوک آور آمریکا: موتور اشتغال خاموش شد!

فارس - جروم پاول، رئیس فدرال رزرو آمریکا، اعلام کرد خالص رشد اشتغال در بخش خصوصی طی ماه های اخیر تقریباً به صفر رسیده و این موضوع می تواند بر مسیر سیاست های پولی تأثیر بگذارد.

جزئیات پرداخت تسهیلات حمایتی به واحدهای آسیب دیده صنعتی

فارس - سازمان صمت تهران در راستای حمایت از کسب و کارهایی که در پی حوادث اخیر دچار آسیب های فیزیکی شده اند، نسبت به معرفی واحدهای واجد شرایط به بنیاد برکت و بنیاد علوی اقدام کرده است. این تسهیلات صرفاً برای جبران خسارات وارده شده به ماشین آلات و مواد اولیه تخصیص می یابد. بر اساس این گزارش، بنیاد برکت تسهیلات خود را در دو سطح ارائه می دهد؛ به طوری که تسهیلات تا سقف ۵۰۰ میلیون تومان با نرخ سود ۲ درصد و بازپرداخت ۷ ساله و همچنین تسهیلات از ۵۰۰ میلیون تومان تا یک میلیارد تومان با نرخ سود ۱۵ درصد و بازپرداخت ۳ ساله در اختیار متقاضیان قرار می گیرد. پرداخت این تسهیلات پس از معرفی از طریق دبیرخانه ستاد تسهیل و رفع موانع تولید انجام خواهد شد. همچنین بنیاد علوی در قالب سه سطح حمایتی، تسهیلاتی تا سقف ۳ میلیارد تومان برای بنگاه های کوچک و آسیب دیده در نظر گرفته است. بر این اساس، تسهیلات ۲۰۰ میلیون تومانی با نرخ سود ۲ درصد، یک میلیارد تومانی با نرخ سود ۱۱ درصد و تا سقف ۳ میلیارد تومان با نرخ سود ۱۵ درصد پرداخت می شود. گفتنی است معرفی واحدهای مشمول دریافت این تسهیلات نیز از طریق دبیرخانه ستاد تسهیل و رفع موانع تولید انجام می شود.

بخشودگی جریمه تأخیر اقساط وام های زیره ۷۰ میلیون تومان

بانک مرکزی اعلام کرد: شبکه بانکی جریمه تأخیر در پرداخت اقساط تسهیلات زیر ۷۰ میلیون تومان را دریافت نخواهد کرد.

قفل ۷ ساله واردات نفت هند از ایران باز شد

خط انرژی - رویترز نوشت: هند که سومین واردکننده و مصرف کننده بزرگ نفت در جهان است، از ماه مه ۲۰۱۹ تا کنون محموله ای از تهران دریافت نکرده بود. این توقف به دلیل فشارهای آمریکا برای عدم خرید نفت خام ایران صورت گرفته بود. اما وزارت نفت هند اعلام کرد در میان اختلافات عرضه در خاور میانه، نیاز خود به نفت خام را از جمله از ایران تأمین کرده اند و هیچ مانع پرداختی برای واردات نفت خام ایران وجود ندارد. این کشور نیاز کامل خود به نفت خام را برای ماه های آینده تأمین کرده است. هند همچنین ۴۴ هزار تن گاز مایع (الپی جی) ایرانی را که بر روی یک کشتی تحریم شده باگیری شده بود، خریداری کرده است.